

CAT

Com una dansa d'estornells

Col·lecció MACBA **Trenta anys i infinites formes de ser**

MACBA TRENTA

28.11.25/
27.09.26

Volen en grup. Centenars de milers d'aus es desplacen conjuntament pel cel de l'hivern. En una coreografia precisa, s'estiren i es contrauen, planen i remunten formant grans nuvolades; és el que coneixem com a «dansa dels estornells». En un veritable ballet aeri, aquests ocells despleguen, com ben pocs, una perfecta sincronia de vol.

El moviment sincrònic i coral dels estornells —conegut en anglès com a *murmuration*, que evoca el so que acompanya el seu vol— configura imatges volàtils i canviants. De la mateixa manera, les obres de la Col·lecció MACBA s'ajusten i es reagrupen en les seves diferents presentacions, mobilitzant-se les unes a les altres i articulant nous mapes de sentit. El murmuri ens parla també d'una remor de veus, d'un conjunt de vides que s'entrellacen i que, des de la col·lectivitat, reivindiquen la seva pròpia existència.

A partir del doble joc que ens ofereix la imatge d'aquestes danses aèries, abordem aquesta formació de la Col·lecció MACBA, celebrant-ne el trentè aniversari i reflexionant alhora sobre els processos de subjectivació contemporània. Defugint l'exposició cronològica, la mostra s'articula en cinc nodes connectors que treballen nocions de subjectivitat enteses com a entitats mal·leables, que no es construeixen de manera aïllada, sinó en diàleg amb les experiències col·lectives, les lluites socials i els contextos que les travessen. Existències que s'entreteixeixen i estan en transformació constant, des d'on les obres de la Col·lecció MACBA configuren universos flexibles i dinàmics.

Com una dansa d'estornells. Col·lecció MACBA: trenta anys i infinites formes de ser aborda l'emergència d'entitats poroses, que despleguen la seva subjectivitat com a espai d'alliberament i s'obren a noves formes de ser i d'actuar al món.

Antonio Beneyto, *Nina Hagen*, 1982. Col·lecció MACBA. Dipòsit de la Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art. Antiga Col·lecció Salvador Riera. © Antonio Beneyto. Foto: FotoGasull

Habitar les fronteres

On acabo jo i on comença l'altre? Què vol dir *ser*, aquí i ara? Són molts els i les artistes que han trobat en l'art un lloc privilegiat per indagar sobre la pròpia existència, tot posant en dubte la noció del subjecte canònic modern.

Des de la interrogació insistent de *Flamenco Figure* (1994) de Tony Oursler fins a les entrevistes en profunditat amb els xapers del Raval que duen a terme Dias & Riedweg a *Voracidad Máxima* (2003), les obres d'aquesta sala reivindiquen la subjectivitat humana com una noció porosa que és travessada per la totalitat de cadascuna de les nostres vivències particulars. La combinació de les diferents variables vitals, com el gènere, el cos, la raça, la classe social o els sistemes de coneixement, dona lloc a una pluralitat de jos que conviuen i tenen la seva pròpia agència: «Som molts més del que pensem», com diria Bruno Latour.

Ocaña es reafirma en la seva existència cuir per mitjà de la performance i la disfressa; Jean-Michel Basquiat reflexiona sobre el seus orígens afroamericans en l'autoretrat del 1986; Luis Claramunt retrata una persona qualsevol, probablement del barri Xino de Barcelona, i Josep Uclés ens endinsa en el món de l'homoerotisme i de la nit. Les múltiples possibilitats que ofereixen aquestes visions de la subjectivitat donen cabuda a tot d'existències liminars que habiten més enllà de la «norma» i que han estat tradicionalment silenciades i oprimides pels relats hegemònics. Anomenades per la poetessa i activista xicana Gloria Anzaldúa «subjectivitats frontereres» o «mestisses», ressalten el caràcter fragmentari i transformatiu de l'experiència contemporània a partir de la diferència i la indefinició, i s'erigeixen com a alternatives per ser i per habitar el món d'una manera radicalment lliure.

Existir des de la carn

A poc a poc s'esborren els límits d'aquella dicotomia racionalitzadora que, històricament, tendia a separar l'existència del cos de la de la ment. Lluny de ser entès com una substància exclusivament pensant, avui el jo es proposa com una realitat encarnada, que s'arrela i es fa present. Existim i sentim a través de la carn. És el cos que ens connecta amb el món. L'escriptora caribenya Rita Indiana afirma que no es redueix a un símbol ni a una idea, sinó que es desplega com a espai de l'experiència. Com succeeix al *Labyrinthe* d'Àngels Ribé (1969 [2025]), els cossos articulen una subjectivitat que s'expandeix cap endins i cap enfora, desitgen i es relacionen amb allò que passa al seu voltant.

Reflexionar sobre el subjecte, per tant, implica repensar-nos també des del vessant més matèric, i reivindicar-lo com a eina poderosa i que ens construeix. Tal com afirma Judith Butler, el subjecte no és quelcom que *s'és*, sinó que *es fa*. A recer d'aquest paradigma corpori, són diverses les pràctiques artístiques de la Col·lecció que fan palesa aquesta potència de la corporalitat per deixar empremta del subjecte, en les seves múltiples formes i variants. En totes elles es fa evident com cadascun dels cossos habita un lloc i un context determinats que n'afecten la configuració. L'existència es converteix així en una pràctica situada, en constant transformació i de límits difuminats amb l'entorn.

Aquesta escolta d'un cos que participa en la construcció del jo obre també la possibilitat de pensar diferents maneres de potenciar-lo, protegir-lo o reparar-lo

Àngels Ribé, *Labyrinthe*, 1969 (2025). Col·lecció MACBA. Consorci MACBA. Dipòsit de l'artista. © Àngels Ribé. Foto: Lluís Bover

per tal de facilitar una existència alternativa i més plaent. És així com apareixen en l'art tot de dispositius protètics, cuirasses i altres artefactes que, com en el cas dels *"Models d'ús" per a l'Eric* i *per a la Laura* (1993) de Ramon Guillen-Balmes, permeten expandir el nostre jo més corpori, les seves capacitats i la seva sensibilitat, alhora que exalten el caràcter mutable i performatiu del nostre existir.

Vibrar en la natura

Lluny de pensar-se com l'individu autònom propi de la modernitat, avui la subjectivitat es postula com un entramat de relacions, un cos obert on conflueixen el biològic, el tecnològic, el simbòlic i l'espiritual. La natura es fa a si mateixa constantment: els rius es reinventen en els seus llits, els fongs reconstrueixen el sòl i els arbres es comuniquen sota terra en una xarxa incessant i amb una tecnologia encara ignorada per la mirada occidental. *Sonhos Yanomami* (2002) de Claudia Andujar mostra com, per a certes comunitats originàries, els humans són inseparables de l'alè de la selva; tant els esperits com els avantpassats del món habiten les muntanyes, els animals i els cossos humans. Tot ésser respira el mateix aire, i l'aire en si mateix és sagrat.

No és possible estar separat del món: participem de la creació contínua de maneres de ser interespècie, mutacions generatives entre diverses formes de vida. Com les escultures de Miró, que evoquen un univers d'intercanvis energètics entre els organismes, o les transformacions que proposa la peça *Oruguismo* (2021) de Rosario Zorraquín, dialogant amb *Volcano Saga* (1989) de Joan Jonas, en la qual Tilda Swinton interpreta la força femenina que esdevé volcà. En aquesta mateixa línia, les escultures de Silvia Gubern evoquen uns tòtems que són portals a altres dimensions i que vindrien a funcionar com els bolets sagrats de María Sabina, xaman mazateca que els considerava una porta per «veure allò que està amagat» i una comunió amb la paraula del cosmos.

Les obres aquí aplegades es proposen articuladores de subjectivitats en comunió, l'existir de les quals s'expandeix més enllà de la pell visible i es concep en un acte de respiració amb l'entorn.

Altres formes d'organitzar el món

Cada comunitat, cada llenguatge i cada tecnologia organitzen l'experiència del real, establint jerarquies entre el visible i l'invisible, entre allò que compta i allò que es descarta, entre el conscient i l'inconscient.

Avui dia, la subjectivitat és lluny d'entendre's com una pura consciència de si mateixa que opera de manera autònoma. Sabem que el camp del conscient és també el camp del visible, modelat pel règim visual dominant: els mitjans, les pantalles i els discursos que defineixen el que mereix ser vist i el que ha de romandre ocult. Tal com afirma Marie-José Mondzain, som imatges d'imatges, cossos afaiçonats pels reflexos que ens envolten. Les nostres imatges mentals no es limiten a reflectir la realitat, sinó que la produeixen, la distribueixen, l'ordenen. És a través d'elles que aprenem què mirar, què témer, què desitjar. Ordenar el món és, en última instància, una manera de representar

Claudia Andujar, *Sense títol* (de la serie *Sonhos Yanomami)*, 2002. Col·lecció MACBA. Fundació MACBA. Obra adquirida gràcies a Elena Calderón i José Mª Serra.
© Claudia Andujar. Foto: Gentilesa Galeria Vermlheo.

—i tota representació implica un ús del poder que fixa marges. Però què passa més enllà dels llindars d'aquesta economia visual? Pot aquesta absència esdevenir un lloc de latència que ens permeti veure d'una altra manera?

Suely Rolnik anomena aquest espai *micropolítica*: la zona d'allò que vibra, d'allò que encara no té forma però que ja empeny, on el subjecte desborda la seva pròpia representació. L'inconscient entès com una energia del present, un corrent subterrani que sosté el desig de transformació i genera un laboratori de noves formes de ser. De la mateixa manera que Matt Mullican a *M.I.T Project* (1990-2009) ens parla d'aquesta forma d'organitzar el món a través d'una àmplia i continuada reflexió sobre el jo, A. R. Penck i Zush, en les seves respectives obres, ens enfronten a la vulnerabilitat

Joan Ponç, *Suite Al·lucinacions* II, 1947. Col·lecció MACBA. Dipòsit de la Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art. Antiga Col·lecció Salvador Riera.

d'un ésser perdut en la immensitat que cerca el sentit de l'existència. Des d'aquesta perspectiva, la subjectivitat no consisteix a destruir l'ordre, sinó a transformar-lo des de la vibració, des de les zones on el conscient i l'inconscient es toquen. Es tracta de desmuntar les estructures rígides amb què Occident ha articulat l'experiència —la raó per sobre del cos, la consciència per sobre de l'instint, el subjecte per sobre del món.

Sortir del solc

L'etimologia de *deliri*, del llatí *delirare* («sortir del solc» o «desviar-se del camí traçat»), té origen agrícola: designava el moviment de l'arada quan s'allunyava de la línia recta sobre la terra. Amb el temps, aquest sentit material es va transformar en una metàfora d'allò que s'aparta de la senda de la raó i dels límits de l'ordre mental establert. Però, tal com assenyala Ludwig Wittgenstein, el pensament delirant no és una anomalia, sinó un fenomen transversal i fecund: una forma d'intel·ligència que, en sortir del solc, revela altres maneres possibles de comprendre i produir realitat.

Va ser la modernitat que va decretar que el deliri deixés de ser un relat possible i esdevingués un discurs prohibit i marginal que parla des de les vores del que es pot dir: del desig, del cos, de la mort o del poder. Així es fa palès en les obres de Joan Ponç, d'un Tàpies totalment invocatiu de l'època experimental de Dau al Set o en les accions festives i rituals dels *Cérémonials* que van dur a terme «els catalans de París» (Miralda, Joan Rabascall i Jaume Xifra) juntament amb Dorothée Selz en diferents indrets dels voltants de la capital francesa i en la zona de Colònia a Alemanya, i que van ser enregistrades

per Benet Rossell. El deliri no fuig del món, sinó que desborda i inventa els límits d'allò que el sistema permet pensar. Així, pot vincular-se amb l'experiència visionària o mediúmica, que trobem en les obres de Josefa Tolrà, ja que el mèdium no representa, sinó que canalitza fluxos a través del seu cos, que esdevé superfície de pas, una mena de dispositiu que connecta diferents plans —conscient i inconscient, humà i no humà.

Així doncs, el deliri no apareix representat en les obres d'aquest capítol com una desviació improductiva, sinó com a força nodridora. Un viatge d'aprenentatge, cap endins i cap enfora, com el que proposa William Kentridge en la peça *Ulisse: ECHO scan slide bottle* (1998), que al·ludeix de manera crítica al racionalisme de la medicina moderna i les seves institucions, i que vol resistir-se al sentit unívoc per tal de produir nous mons possibles des d'una subjectivitat desbordant.

La Col·lecció MACBA com a arxiu mutable. Col·laboració amb el Centre d'Estudis i Documentació, l'Arxiu i Ràdio Web MACBA

La celebració dels 30 anys del museu convida a fer una reflexió pausada, una parada per mirar el passat sobre el qual s'ha construït el present del MACBA, i per revisitar-ne la trajectòria. Una mena d'homenatge, però també una revisió crítica dels fils que han teixit el museu actual. Des dels seus orígens, la construcció de la Col·lecció MACBA s'ha fet de manera gradual, abraçant els reptes de la seva contemporaneïtat i assumint els riscos necessaris per convertir-la en un altaveu de pràctiques audaces i políticament compromeses. Una col·lecció que s'articula com un murmuri que creix any rere any, una constel·lació de veus que emergeix del passat en una ressonància polifònica que es vol infinita, il·limitada i diversa.

És per això que finalitzem l'exposició amb un ventall de formats que dibuixen la història i la memòria de la col·lecció del MACBA des dels seus inicis, ja fa 30 anys: cartells d'exposicions, fulls de mà, publicacions, fotografies de muntatges i de mostres, entrevistes audiovisuals i una sèrie de pòdcasts FONS ÀUDIO que articulen un relat oral i en primera persona de la Col·lecció MACBA a través dels seus i les seves artistes i els contextos que els envolten.

'Fora de reserves'. Col·laboració amb el Departament d'Educació MACBA

L'exposició *Com una dansa d'estornells. Col·lecció MACBA: trenta anys i infinites formes de ser* es complementa amb tres obres deslocalitzades i presentades en tres centres educatius públics de la ciutat: l'Escola Jaume I, l'Escola Segarra i l'Institut Escola Mestre Morera.

Aquestes obres, d'Alán Carrasco, Dora García i Tanit Plana, formen part de la nova edició de «Fora de reserves», un programa d'acollida temporal a escoles i instituts d'obres del fons d'art contemporani del MACBA en col·laboració amb l'Ajuntament de Barcelona.

Exposició comissariada per: Claudia Segura Campins i Núria Montclús.

Per si prefereixes escoltar-la

Submergeix-te en l'exposició amb la guia digital, una audioguia narrada pels artistes i les comissàries. Gaudeix també de contingut ampliat per a una visita única.

Visita-la d'una altra manera

Visites comentades
A partir del 29 de novembre
Els dissabtes a les 18 h

Activitat gratuïta. Inscripció prèvia
i més informació a **macba.cat**.

Horaris

Dilluns a divendres: 11 a 19.30 h.
(del 25/06 al 24/09 de 10 a 20 h)
Dissabtes: 10 a 20 h.
Diumenges: 10 a 15 h.
Gratuïtat: Primer diumenge de mes.
Dimarts tancat (excepte festius).
Festius: consulteu el web

Vespres MACBA
Entrada gratuïta els dijous, divendres i dissabtes de 18 a 20 h (del 25 de juny al 24 de setembre).

L'entrada del museu té una validesa d'un mes. Activa-la a la recepció i torna-hi tantes vegades com vulguis.

Foto de portada: *Rituel en quatre couleurs*, 1971. Miralda, Joan Rabascall, Dorothée Selz i Jaume Xifra. Film-document *Cérémonials*, de Benet Rossell, 1974. Col·lecció MACBA. Fundació MACBA. © Benet Rossell. Foto: Jacques Leger

Segueix-nos
#ColleccióMACBA

MACBA
Museu d'Art Contemporani de Barcelona
Plaça dels Àngels, 1
08001 Barcelona
macba.cat